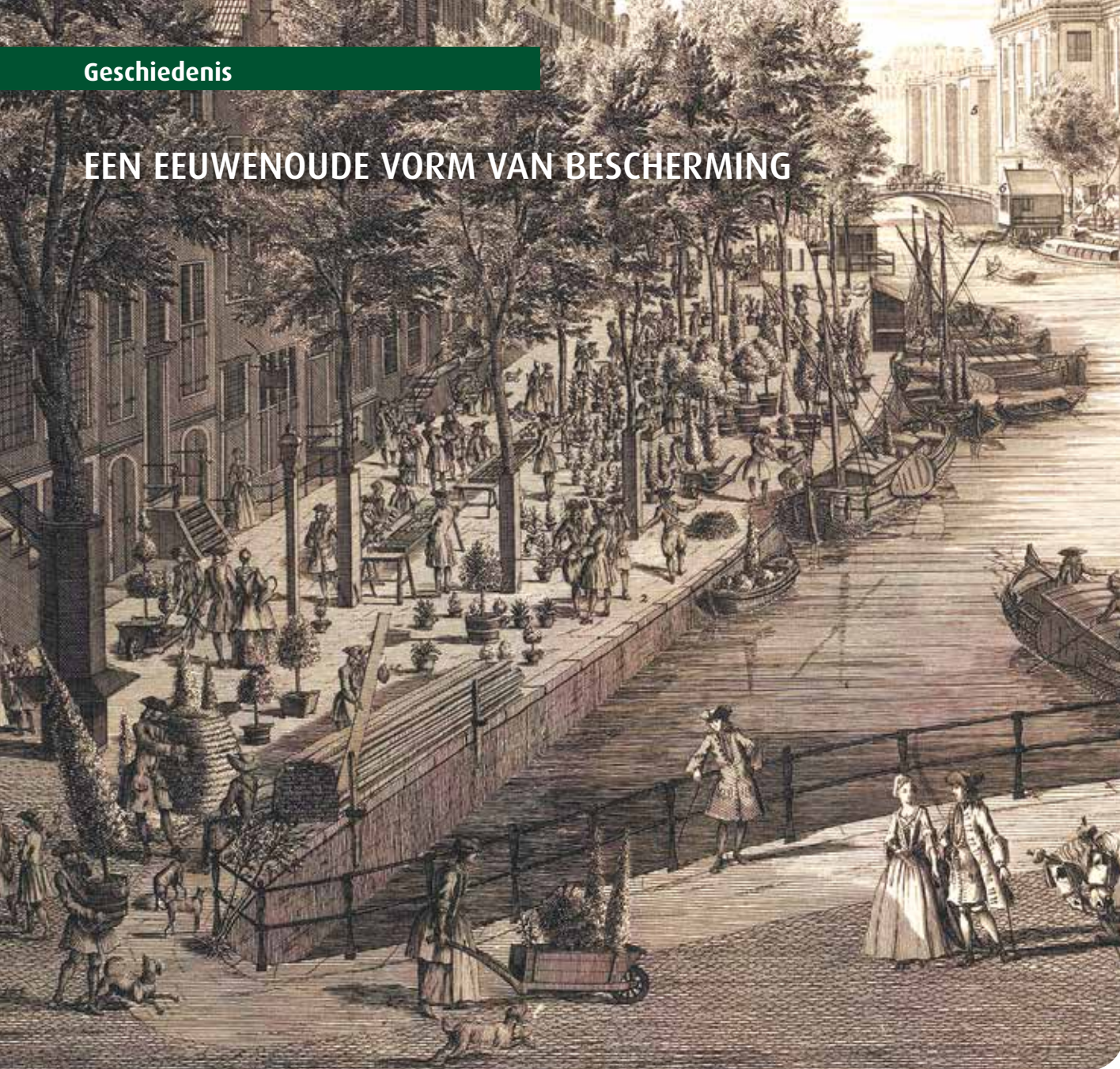

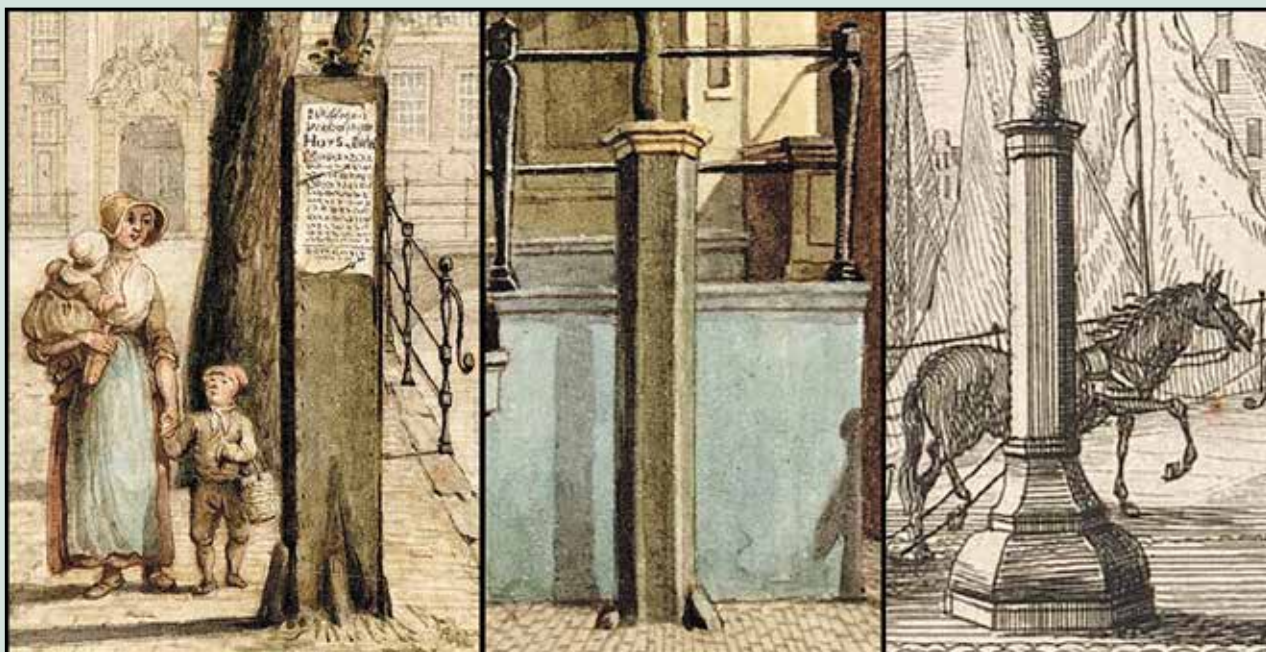
EEN EEUWENOUDE VORM VAN BESCHERMING

Boomkokers of 'houte schutsels van boomen'

TEKST EN AFBEELDINGEN: JAN HOLWERDA

We weten natuurlijk al eeuwen dat een boom meer is dan een stam en kroon alleen. In geval van boombescherming op bouwlocaties geven tegenwoordige richtlijnen aan dat – als het maar even kan – bescherming ter grootte van de kroonprojectie het uitgangspunt moet zijn. Bij beperkte werkruimte is boomspiegelbescherming een alternatief en in uitzonderingssituaties kan men terugvallen op stambescherming.

Drie boomkokers: van uiterst simpel (met aanplakbiljet), via één met kroonlijst tot één met een ook fraai vormgegeven voet.

< Blommarkt Amsterdam, met verkoop van planten en boompjes in de schaduw van bomen met boomkokers; uiterst links een boom met een fors formaat boomkoker, uitsnede van *Gezicht op het stadhuis te Amsterdam* (circa 1720), Andries en Hendrik de Leth.

Afbeeldingen

Stambescherming, met name ook buiten bouwlocaties, is een vorm van bescherming die al eeuwen wordt toegepast. Bewust kijken is zien, is het credo. Oude stadsgezichten in schildering, tekening en prent laten vaak genoeg ook de bomen in de stad zien. Vaak ietwat schraal, 'wild' of rustiek als je ze positief schilderachtig duidt; mogelijk een bewuste keuze van de kunstenaar. Sowieso geeft te veel blad te weinig zicht op gevels, leven en stad.

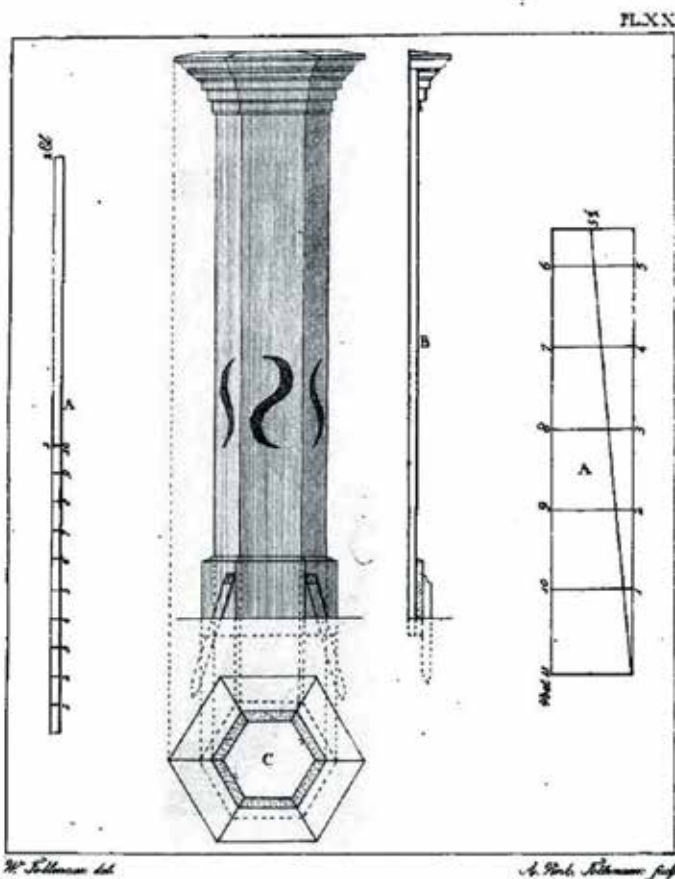
Als je een serie zeventiende- en achttiende-eeuwse stadsgezichten naloopt, dan kom je ze wel tegen. Bomen sowieso en vaak genoeg ook boombescherming, bijna zonder uitzondering betreft het dan jonge bomen. Vaak bestaat die bescherming uit niet meer dan vier simpele planken, tezamen een boomkoker. Naast deze 'kale' vorm zijn er ook kokers waar esthetiek een rol speelde; kokers als toonbeeld van een kunstenaarshand. Hoewel het eerder de hand van de meester-timmerman zal zijn geweest. Het betreft boomkokers met beperkte vormgeving middels een kroonlijst aan de bovenzijde, met bij een enkeling een haast kunstzinnig voetstuk aan de onderzijde.

Reglementen

Niet alleen afbeeldingen brengen boomkokers naar voren. In reglementen of handvesten valt het woord 'boomkokers' ook een enkele keer. Uit een Amsterdamse keur uit 1525 komt naar voren dat 'wie boomen ... quetste / schilde ofte schoffeerde in eeniger manieren / dat die sal openbaerlich gegeesselt worden'. Uit een toevoeging uit 1612 komt naar voren dat bomen 'soete lucht / cieraet ende plaisantie' bieden en ook daarom beschermd zijn. Een keur uit 1631 voegt hieraan toe dat schepen niet 'aende boomen / kokers of te tempels' vastgemaakt mogen worden. En zo is het ook geboden 'houte schutsels of kokers van boomen niet te beroven'. Tot slot is het verboden 'de kokers vande boomen ofte tempels van dien te breken / beschadigen of wegh te nemen'. 'Tempels' is dan een nieuwe benaming. *Het Woordenboek der Nederlandsche Taal* geeft als verklaring: 'Paal tot steun van een jongen boom.' Ik denk dat dat te simpel is, volgens mij klinkt er een groter formaat in door. Mogelijk een boombescherming van een forse, oudere boom als op een van de prenten van Jan van der Heyden, prenten die in feite reclamewerk voor zijn brandspuiten waren. Een prent uit 1690 verbeeldt een huis waar brand had gewoed maar dat grotendeels behouden bleef door inzet van de brandspuit van Jan van der Heyden. Maar de prent biedt meer. Zo staan er bomen in boomkokers op en is er een forsere oudere boom met om de stam haast een 'huisje' dat zonder twijfel bedoeld is als bescherming van die boom. Zou dit een in de keur genoemde 'tempel' zijn?

Afbeelding boven: Uitsnede prent uit 1690 van Jan van der Heyden met een boom met boomkoker (links) en een forsere boom met een andersoortige bescherming (rechts); zou de laatste een zogenaamde 'tempel' zijn?

< 'Bouwtekening' van een boomkoker uit *Beginselen van het bouwkunstig teekenen* (1829).

Bouwtekening

Van weer later datum is een andere uiting: een soort bouwtekening met beschrijving. Deze is opgenomen in *Beginselen van het bouwkunstig teekenen* (1829) van de architect, oud-timmerman en onderwijzer Wybrand Tollenaar. Bij de afbeelding 'Bouwtekening' is sprake van een 'zeskanten koker' met onderaan een plint met schuine bovenzijde 'opdat het water er niet op blijve staan' en tot steun paaltjes in de grond. Aan de bovenzijde is er een horizontale uitspringende en geprofileerde band, een kroonlijst, met een eveneens voor afwatering schuine bovenzijde. En in iedere plank moet een gat 'van

Boombeschermers, voor straatboomen, boomgaardboomen, enz. enz.

Dit is een van die artikelen bijna aan alle prijzen tegenwoordig verkrijgbaar. Men vervaardigt ze zelfs van gewoon bandijzer van kisten, deze houden niet lang stand. Een goede boombeschermer moet vervaardigd worden van degelijke grondstoffen en daarbij van eene doelmatige samenstelling zijn. Dit alles tegen een aannemelijken prijs te leveren was ons zoeken en wij zijn daarin naar wensch geslaagd.

No. 1484. Als afbeelding. Deze extra groote boombeschermer is een goed model voor een enkelen grooten alleenstaanden boom of heester, die men beschermen wil. In elke gewenschte afmeting te leveren. Prijs na ontvangst van gegevens.

No. 1485. Als afbeelding. Hoogte 2 M. Doorsnede 0.60 M. Zwart gelakt.

No. 1486. Als afbeelding. Hoogte 2 M. Doorsnede 0.30 M. Zwart gelakt.

No. 1487. Als afbeelding. Hoogte 2 M. Doorsnede 0.30 M. Zwart gelakt.

No. 1488. Als afbeelding. Hoogte 2 M. Doorsnede boven 0.30 M.) beneden 0.40 ") Zwart gelakt.

No. 1489. Als afbeelding. Hoogte 2 M. Doorsnede boven 0.15 M.) beneden 0.45 ") Zwart gelakt.

No. 1483. Eenvoudige afwerking. Hoogte 2 M. Doorsnede 0.30 M. Zwart gelakt.
A. Zwaar bewerkt.
B. Lichter "
C. Bovendien leveren wij van deze afwerking nog een lager model. Doorsnede 0.25 M.

Prijzen bij afname van minstens 6 stuks. Van andere modellen of maten zoodanig mede van groote partijen speciale prijzen op aanvraag.

Voor prijzen zie losse prijscourant.

Vaak bestaat de bescherming uit niet meer dan vier simpele planken

< Advertentie met boomkorven, uit catalogus Blass & Groenewegen (1908)

eene willekeurige gedaante' komen 'voor lucht van den stam'. Beschrijving en tekening betreffen als gezegd een 'zeskanten koker', maar 'vierkant, achtkant of meer kanten kan natuurlijk ook'.

Advertenties

Als afsluiting een advertentie uit 1908 uit een catalogus van de firma Blass & Groenewegen. Hierin wordt een vorm van boombescherming aangeboden die we zelf nog kennen: boomkorven. Ook toen al in verschillende vormen en formaten en prijzen van f 4,25 tot f 6,00; bij het ongetwijfeld duurste exemplaar heet het 'op aanvr.' Ook deze boombeschermers moesten 'zowel den boom ten goede komen als het algemeen aanzien der straat verhoogen'.

Dit artikel is een licht gewijzigde versie van een artikel dat eerder is verschenen in Arbor Vitae, nummer 3, augustus 2020.

advertentie

De Kring Praktiserende Boomverzorgers (KPB-ISA Dutch Chapter) is op zoek naar een Penningmeester

Ben jij een enthousiaste en daadkrachtige vrijwilliger, op zoek naar een (extra) uitdaging? Heb je plezier in het omgaan met cijfers? Voel je je verbonden met de KPB-ISA en lijkt het je leuk om samen met andere vrijwilligers iets op te bouwen? Ben je bovendien een paar uur per week hiervoor beschikbaar? Dan zijn wij op zoek naar jou!

KPB-ISA is per direct op zoek naar een bestuurslid/penningmeester. Als algemeen bestuurslid maak je deel uit van een team en help je mee met het ontwikkelen van strategische doelen en visie op lange termijn.

Bekijk de volledige vacature op:
<https://www.kpb-isa.nl/index.php/vacatures>

www.kpb-isa.nl

Kring Praktiserende Boomverzorgers KPB-ISA